

נְעִשָׁה וְנִשְׁמַע: עיון בלשני בבחירותיו של מתרגם — הפועל 'שָׁמַע' בתרגום התנ"ך הוולשי

יודה רונן

יום עיון לכבוד אריאל ששה-הלוי
ירושלים, 2012-5-29

בשנת 1588 פרסם וויליאם מורגן את יצירתו המונומנטלית, התרגום המלא הראשון של הביבליה ללשון הוולשית. התרגום נעשה במישרין משפות המקור, עברית ויוונית. בכל הנוגע לתנ"ך, עובדה מיוחדת זו מזמינה מחקר משווה של הטקסט העברי והוולשי, מחקר שיוכל לשפור אור הן על הטקסט הוולשי ולשונו, הן על תהליך התרגום והן על (קריאתו של המתרגם את) הטקסט המקורי.

בהרצאה זו אציג בקווים כלליים תיאור של פינה אחת במארג הלשוני-טקסטואלי המורכב הזה: בחינה מבנית של האופן שבו תרגם מורגן את הפועל העברי 'שָׁמַע'. מלבד בכמה סביבות מנטרלות, עולה כי קיים ניגוד בעל ערך לשוני בין שתי לקסימות — clywed ו-gwando — אשר שימשו את מורגן למטרה הנדונה. כלומר, היה עליו לבחור בחירה בעלת משמעות בין השתיים בכל פעם שהוא נתקל בפועל העברי המדובר. תקותי היא שהתיאור שאציע כאן לניגוד הזה — בהתבססות על יסודות פורמאליים-מבניים ובחתיירה להבנה של תרגומים מבעד לעדשה של ניתוח בלשני מבני — יתרום מעט להבנתנו את שפת התרגום ואת מלאכת התרגום.

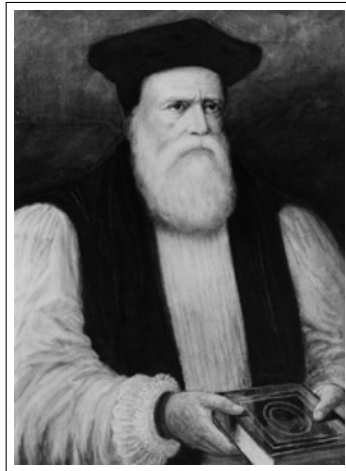
Ac efe a gymmerth lyfr y cyfammod, ac ai
darllenodd lle y clywe y bobl, a dywedafant ni
a wnalwn, ac a wñandawñ yn hyn oll a lefarodd
yn Arglwydd.

וַיִּקְרָא חֲבֵרִית וַיִּקְרָא
בְּאָזְנוֹתָם וַיִּשְׁמְעוּ
אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה וַיַּעֲשׂוּ
וְנִשְׁמַע

משמאל: שמות 24:7, תרגומו של וויליאם מורגן, 1588
מימין: שמות 24:7, כתב-יד לנינגראד, 1008/9

מבנה

- 1 הקדמה
- 2 תרגום הפועל 'שָׁמַע'
 - 2.1 סביבות בהן אין ניגוד clwyed:gwzando
 - 2.1.1 שָׁמַע + מילת־יחס
 - 2.1.2 שָׁמַע + תוכן
 - 2.1.3 שָׁמַע + מושא+בינוני
 - 2.2 הניגוד clwyed:gwzando
 - 2.2.1 רשימות של חושים
 - 2.2.2 שמיעה בהקשר משפטי
 - 2.2.3 הפרת־נדרים
 - 2.2.4 פתרון־חלומות
 - 2.2.5 נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע
- 3 כיווני מחקר נוספים

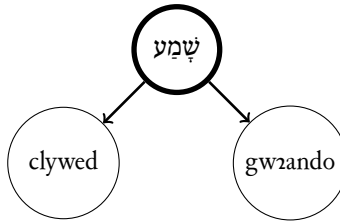
וויליאם מורגן

דיוקן פרי־דמיון, ט. פרי־תוך, 1907

- I HJELMSLEV, Louis, *Prolegomena to a Theory of Language*, trans. by WHITFIELD, Francis J. 2nd edition. (Madison, Milwaukee and London: University of Wisconsin Press, 1969), p. 16:

The objects of interest to linguistic theory are texts. The aim of linguistic theory is to provide a procedural method by means of which a given text can be comprehended through a self-consistent and exhaustive description.

II

III

בבלי מגילה 3 ע"א:

אמר רב איקא בר אבין אמר רב חננאל אמר רב מאי דכתיב [נחמיה 8:8] ויקראו בספר תורת האלהים מפורש ושום שכל ויבינו במקרא ויקראו בספר תורת האלהים זה מקרא מפורש זה תרגום ושום שכל אלו הפסוקין ויבינו במקרא אלו פסקי טעמים

IV

ROSÉN, Haiim B., 'The Jerusalem School of Linguistics and the Prague School', in: SWIGGERS, Pierre, editor, *Haiim B. Rosén: bio-bibliographical sketch*, (Leuven: Peeters, 2005), pp. 46-47:

[...] So we isolated the cases of neutralization and archi-elements first, in order to be able to effectively examine the functions of the forms under scrutiny in conditions of genuine opposition and selectability. We may state with quite some satisfaction that this procedure, the preliminary isolation of neutralization environments prior to engaging in any attempt at uncovering functions, and especially on the levels superior to phonology, has become standard procedure in our school, [...]

2 תרגום הפועל 'שָׁמַע'

2.1 סביבות בהן אין ניגוד gwzando:clywed

(84 דוגמאות)	gwzando (+ ar)	←	שָׁמַע + מילת-יחס	(V)
(14 דוגמאות)	clywed (+ ...)	←	שָׁמַע + תוכן	
(6 דוגמאות)	clywed (+ OBJ + yn+INF)	←	שָׁמַע + מושא+בינוני	

2.1.1 שָׁמַע + מילת-יחס

Yna Mofes a attebodd, ac a ddywedodd, etto wele ni chzedant i mi ac ni wzandawant ar fy llais: onid dywedant nid ymgdangofodd y2 Arglwydd i ti.

וַיֵּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר וְהֵן לֹא־יֶאֱמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי כִּי יֹאמְרוּ לֹא־נִרְאָה אֱלֹהֵי יְהוָה:

[1
שמות
4:1]

A Mofes a lefarodd felly w2th feibion Ifrael: ond ni wzandawfant ar Mofes, gan gyfyngd2a yf2ryd, a chan y gaethiwed galed.

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה בֶּן אֶלְבִּינִי יִשְׂרָאֵל וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה מִקְצֶר רוּחַ וּמַעֲבֹדָה קָשָׁה:

[2
שמות
6:9]

Hefyd w2th Adda y dywedodd, am wzando o honot ar lais dy w2aig, a bwytta o'2 p2enn am y2 hwn y gozchymynnafwn i ti gan ddywedyd, na fwytta o honaw: melldigedic [fydd] y ddaiar o'th achos di, a th2wy lafur y bwyttei o honi holl ddyddiau dy enioes.

וְלֹא־אָדָם אָמַר כִּי־שָׁמַעְתָּ לְקוֹל אִשְׁתֶּךָ וְתֹאכַל מִזֶּה־הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ אַרְוֶה הָאֲדָמָה בְּעֵבוּרֶךָ בְּעֵצָבוֹן תֹּאכְלֶנָּה כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ:

[3
בראשית
3:17]

2.1.2 שָׁמַע + תוכן

Dywedodd hefyd, wele clywais fod ŷd yn y2 Aipht, ewch i wared yno, a ph2ynnwch i ni oddi yno, fel y b2m fyw, ac na byddom feirw.

וַיֹּאמֶר הֲנֵה שָׁמַעְתִּי כִּי יִשְׁבַּר בְּמִצְרַיִם רְדוּ־שָׁמָּה וְשִׁבְרוּ־לָנוּ מִשָּׁם וְנָחִיָּה וְלֹא נָמוּת:

[4
בראשית
42:2]

5
[בראשית
41:15]

A Pharao a ddywedodd w2th Jofeph, b2euddwydiais freuddwyd, ac nid [oes] ai deonglo ef: ond myfi a glywais ddywedyd am danat ti, y gw2andewi freuddwyd iw ddeonglu.

וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל-יֹסֵף הֲלוֹם הִלְמִתִּי וּפְתָר
אֵין אִתּוֹ וְאֲנִי שָׁמַעְתִּי עַל־יָדְךָ לֵאמֹר תִּשְׁמַע
הֲלוֹם לִפְתָּר אֶתֹּי:

שָׁמַע + מוֹשָׂא + בִּינוּנִי 2.1.3

VI

way-yiřma' mōřε ['εt-hā-ā'm bōkε]
↓ ↓ ↓
A chlybu Mofes [y bobl yn wylō]

A chlybu Mofes y bobl yn wylō trwy eu tylwythau, pob vn yn nrws ei babbell: ac enynnodd dig y2 Arglwydd yn faw2, a d2wz oedd gan Mofes.

וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת-הָעַם בְּכֹה לְמִשְׁפַּחְתּוֹ
אִישׁ לִפְתָּח אָהֳלוֹ וַיַּחַר-אַף יְהוָה מְאֹד
וּבְעֵינֵי מֹשֶׁה רָע:

6
[במדבר
11:10]

clywed:gw2andō הַנִּיגוּד 2.2

VII

משמעות נוספת (לא חושית)		חִישָׁה
-	+	clywed
+	±	gw2andō

Ac [vn] a ddywedodd, gan ddychwelyd y dychwelaf attat yng-hylch amfer bywiolaeth, ac wele fab i Sara dy w2aig, a Sara oedd yn clywed [w2th] dd2ws y babbell, a hwnnw [oedd] oi ôl ef.

וַיֹּאמֶר שׁוּב אֲשׁוּב אֶל־יָדְךָ כִּי הִנֵּה-בֵן
לְשָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ וְשָׂרָה שָׁמַעְתָּ פְּתַח הָאָהֳלִי
וְהוּא אַחֲרָיו:

7
[בראשית
18:10]

Ac a ddywedafant bōb vn w2th ei gilydd diau bechu o honom yn erbyn ein b2awd: o blegit gweled a wnaethom gyfyngd2a ei galon ef, pan ymbiliodd efe ani, ac nis gw2andawfōm ef: 'am hynny y daeth y cyfyngd2a hwn arnō ni.

וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל-אָחִיו אֲבָל־אֲשָׁמִים
אֲנַחְנוּ עַל-אֲחֵינוּ אֲשֶׁר רָאִינוּ צָרַת נַפְשׁוֹ
בְּהִתְחַנְּנוּ אֵלֵינוּ וְלֹא שָׁמַעְנוּ עַל-כֵּן בְּאֵה
אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת:

8
[בראשית
42:21]

Ac yno y gwafanaethwch dduwiau [o] waith dwylo dŷn, [fef] pzen, a maen, y rhai ni welant, ac ni chlywant, ac ni fwyttânt, ac ni aroglant.

וּעֲבַדְתֶּם־שָׁם אֱלֹהִים מֵעֵשָׂה יְדֵי אָדָם עֵץ
וְאֹבֹן אֲשֶׁר לֹא־יִרְאוּן וְלֹא יִשְׁמְעוּן וְלֹא
יֵאֲכָלוּ וְלֹא יִרְחוּן:

9
[דברים
4:28]

⁴ Eu delwau hwy [ydynt] o aur, ac ar-ian, [fef] o waith dynnion. ⁵ Genau [fydd] iddynt, ac ni lefarant, llygaid [fydd] ganddynt, ac ni welant. ⁶ [Y mae] cluftiau iddynt, ac ni chlywant, ffroenau [fydd] ganddynt, ac ni aroglant. ⁷ Dwylo [fydd] iddynt, ac ni theimlant: traed [fy] iddynt, ac ni cherddant: ni leifiant [ychwaith] ai gwddf.

⁴ עֲצֻבֵיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מֵעֵשָׂה יְדֵי אָדָם:
⁵ פְּהֻלָּהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ עִינֵי־לָהֶם וְלֹא
יִרְאוּ: ⁶ אֲזָנֵיהֶם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ אֶף לָהֶם
וְלֹא יִרְחוּן: ⁷ יְדֵיהֶם וְלֹא יִמְשְׁוּן רַגְלֵיהֶם
וְלֹא יִהְלְכוּ לֹא־יִהְיוּ בְּגִרוֹנִם:

10
[תהלים
115:4-7]

A'r amfer hwnnw y gozchymyn-nais i'ch barnwŷl chwi gan ddywedyd: gwzandewch [ddadleuon] rhwng eich bzodyl, a bernwch gyf-fawnder rhwng gŵl ai frawd, ac ai eftron hefyd.

וְאַצְוָה אֶת־שֹׁפְטֵיכֶם בְּעַת הַהוּא לֵאמֹר
שִׁמְעוּ בֵּין־אֲחֵיכֶם וּשְׁפֹטֶתֶם צְדָק בֵּין־אִישׁ
וּבֵין־אֲחִיו וּבֵין גֵּרוֹ:

11
[דברים
1:16]

Ond os ei gŵl gan ddiddymmu ai diddymma hwynt y dydd y clywo, ni faif dim a ddaeth allan oi gwefufau, oi haddunedau, ac o rwymedi-gaeth ei henaidd, ei gŵl ai diddymmodd hwynt, ar Arglwydd a fadde iddi.

וְאִם־הִפְרוּ יִפְרֹ אַתֶּם | אִישָׁהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ
כְּלִמְוָצָא שְׁפֹתֶיהָ לְנִדְרֶיהָ וְלֹא־סָר נִפְשָׁהּ
לֹא יָקוּם אִישָׁהּ הַפְּרִים וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ:

12
[במדבר
30:13]

13
[בראשית
41:15]

A Pharao a ddywedodd w2th Jofeph, bzeuddwydiais freuddwyd, ac nid [oes] ai deonglo ef: ond myfi a glywais ddywedyd am danat ti, y gwzandewi freuddwyd iw ddeonglu.

וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל-יֹסֵף חֲלוֹם הִלְמָתִי וּפְתָר אֵין אֵתוֹ וְאֲנִי שֹׁמֵעַתִּי עֲלֵיךָ לֵאמֹר תִּשְׁמַע חֲלוֹם לִפְתָר אֵתוֹ:

14
[בראשית
37:6]

O blegit dywedafe w2thynt, gwzandewch atolwg y bzeuddwyd hwn, y2 hwn a frenddwydiais.

וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שֹׁמְעוּנָא הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חִלְמָתִי:

15
[שופטים
7:15]

Pan glybu Gedeon adzoddiaid y bzeuddwyd ai ddirnad, yna efe a ad-dolodd: ac a ddychwelodd i werffyll Ifrael, ac a ddywedodd, cyfodwch, canys rhoddodd y2 Arglwydd werffyll y Madaniaid yn eich llaw chwi.

וַיְהִי כִשְׁמַע גִּדְעוֹן אֶת-מִסְפַּר הַחֲלוֹם וְאֶת-שִׁבְרוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ וַיִּשָּׁב אֶל-מַחֲנֶה יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר קוּמוּ כִּי-נָתַן יְהוָה בְּיַדְכֶם אֶת-מַחֲנֶה מִדִּין:

VIII

בבלי שבת 88 ע"א:

[...] דרש ר' סימאי בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע באו ששים ריבוא של מלאכי השרת לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרים אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע וכיון שחטאו ישראל ירדו מאה ועשרים ריבוא מלאכי חבלה ופירקום שנאמר [שמות 33:6] ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב [...] אמר רבי אלעזר בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה להן מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו דכתיב [תהלים 103:20] ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע¹ בקול דברו ברישא עושי והדר לשמוע א"ר חמא ברבי חנינא מ"ד [שיר השירים 2:3] כתפוח בעצי היער וגו' למה נמשלו ישראל לתפוח לומר לך מה תפוח זה פריו קודם לעליו אף ישראל הקדימו נעשה לנשמע [...]

16
[שמות
24:7]

Ac efe a gymmerth lyfr y cyfam-mod, ac ai darllenodd lle y clywe y bobl, a dywedafant ni a nwan, ac a wzandawn y2 hyn oll a lefarodd y2 Arglwydd.

וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵי הָעָם וַיֹּאמְרוּ כֹל אֲשֶׁר-דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע:

¹מתורגם, כמובן, ב-gwzando.

Neffa di a chlyw 'r hyn oll a ddy-wed y2 Arglywydd ein Duw, a llefara di w2thym ni y2 hyn oll a lefaro 'r Arglywydd ein Duw w2thit ti: ac nyny a wzandawn, ac a wnawn [hynny.]

קרב אתה ושמע את כל-אשר יאמר יהוה אליהו ואת | תדבר אלינו את כל-אשר ידבר יהוה אליהו אליך ושמענו ועשינו:

3 כיווני מחקר נוספים

1. הרחבה של המחקר לחושים נוספים מתבקשת. במיוחד מעניין 'רָאָה', מכמה סיבות:

- זהו פועל נפוץ מאוד, בדומה ל'שָׁמַע' — 1299 מופעים בתנ"ך; ל'שָׁמַע' 1159 מופעים — כך שאפשר, כמו במקרה של 'שָׁמַע', להוציא מסקנות ברורות, להתבונן באופני התרגום בסביבות שונות ולבחון את הדיוקים והפרשנויות של המתרגם.

- נראה שיש גם כאן שני אופנים עיקריים לתרגום: בלקסימה gweled ובלקסימה edrych. יש לתאר את הניגוד ביניהם.

- את הניגוד gweled:edrych צריך עוד לפענח, אבל אם סוג הניגוד הוא כמו זה של clywed:gw2ando, מדובר בשלם הגדול הגדול מסך חלקיו: הבחנה סמנטית משותפת שמתווה ניגוד של 'חושי' (gweled, clywed) מול 'יותר מחושי / מטאפורי' (edrych, gw2ando). רמז לאפיון gweled כראיה חושית (המקבילה של clywed) אפשר לראות בשימוש הבלעדי בו ברשימות החושים.

לשאלת 'מהו חושי?', 'מה נחשב חושי?': אי אפשר לדעת, א פרירי, מהי החלוקה הסמנטית-קוגניטיבית המקראית או זו הוולשית. נוכל להשתמש ברשימות החושים כדי לדעת מהם החושים שבהם עלינו לעסוק ומהן הלקסימות העבריות אותן נבחן.

2. ראינו בהרצאה מקרים שבהם התחביר מכתיב לקסימה אחת מבין הצמד clywed ו-gw2ando. מעניין לראות שגם במקרים האלה, של מניעת בחירה, עדיין הסמנטיקה מתאימה; כלומר, עדיין clywed (גם במקומות שבהם הוא מחוייב) משמש במשמעות קרובה לזו שהוא משמש כשהוא בניגוד, וכך גם gw2ando. האם יש משמעות (בשונה מ'ערך', שהוא סטרוקטורלי-ניגודי גרידא) גם מחוץ למערכות של ניגודים, מחוץ לפרדיגמה? אמנם אין ניגוד — אין ערך, אך האמנם 'אין ניגוד' — אין משמעות? אלו שאלות שנוגעות ללב-לבה של הבלשנות הסטרוקטורלית, ודורשות ליבון וחידוד. לפי תפיסתי, את הליבון והחידוד יש לעשות תוך כדי דיאלוג מתמיד עם ריאליה

בלשנית; כלומר, באופן שאינו תיאורטי-אבסטרקטי לחלוטין, ואינו מנותק מעובדות לשוניות קונקרטיות בשפות קונקרטיות. התיאוריה מאפשרת לנו להבין טוב יותר טקסטים; אך פיתוחה של התיאוריה לא יכול להעשות במנותק מהטקסטים ומהשאלות, הבעיות והתשובות שהם מספקים. כמו בכל מדע, גם כאן יש תהליך איטרטיבי הדדי של דיוק התיאור והרחבתו מול העובדות במציאות.

3. השוואה עם תרגומים נוספים: תרגומים וולשיים נוספים (השוואה מקיפה עם המהדורה המחודשת מ-1620, וכן עם התרגום החדש מ-1988/2004), תרגומים קלטיים נוספים ותרגומים אחרים. האם יש תרגומים נוספים בהם 'שָׁמַע' מתורגם באופן דומה מבחינה מערכתית? מה ניתן ללמוד גם מהדומה ומהשונה, בבחירות ספציפיות, על הפרשנות של המתרגמים את הטקסט? בנוסף, השוואה מעמיקה עם התרגומים ששימשו את מורגן בנוסף למקור העברי (תרגום-השבועים והוולגטה – בוודאי; אילו תרגומים אחרים שימשו אותו ובאיזו מידה?) יכולה להאיר אור נוסף על עבודתו.

4. הבחירה בצמצום הקורפוס לחומש היא בחירה פרקטית, שאינה אופטימלית לתיאור בלשני (החיתוך הוא שרירותי, ויתכן שהדוגמאות שנמצאות מחוץ לתחום שנבחר יבהירו נקודות שונות ויעלו שאלות חדשות). לכן, עבור מחקר מקיף יותר דרושה הרחבה לתנ"ך כולו. מדובר בהיקף גדול של דוגמאות: אם ניקח רק את 'שָׁמַע' ו'רָאָה', הרי שמדובר ב-2458 דוגמאות. ודאי שלהיקף כזה של חומר דרוש אופן סידור וארגון מיוחד.

הרחבה של הקורפוס תגלה גם מקרים מסוג מעניין, שנעדר מהחומש, ובהם clywed מכסה תחום רחב יותר של תפישה חושית, בדומה ל-sentire האיטלקי. נתבונן בחלק הרלוונטי מהערך clywed במילון הוולשי הגדול, ה-Geiriadur Prifysgol Cymru:

Canfod neu dderbyn	תפוש או לקלוט רשמים דרך
argraffiadau drwy'r	החושים (מלבד ראייה); לחוש;
synhwyrâu (ag eithrio'r	להריח (הש' באירית תיכונה
golwg); teimlo; arogleuo	;[...], atcluinti a boludh
(cf. Gwydd. C. atcluinti a	לטעום [...])
boludh, RC xvi. 54); blasu;	
to feel; smell; taste.	

המילון גם נותן דוגמה מסוג זה מהתנ"ך, תהלים 58:9, בה clywed מתרגם פועל אחר מ'שָׁמַע':

Cythzyblyd ef megis אָטד סִירְיִכִּם יִבְיִנוּ
 [mewn] llid, fel [peth] כְּמוֹתֵי כְּמוֹתֵרוֹן יִשְׁעָרְנוּ:
 amrwd cynn i'ch crochanau
 glywed gwârês y mieri.

5. להרחיב את ישום שיטת העבודה שהשתמשנו בה לפעלים נוספים ולישויות לשוניות נוספות, כולל גרמימות. לי נראה מעניין במיוחד הגוף השני. בוולשית קיימת הבחנה שדומה ל-tu:vu בצרפתית (ti:chi, ובשלבי לשון מסויימים ובסוגי טקסט מסויימים גם chdi). בעברית מקראית לא קיימת הבחנה כזאת, כך שבעזרת בחינה שיטתית של האופנים שבהם בוחר המתרגם לתרגם את הגוף השני, נוכל למפות (מחלקות של) היררכיה חברתית בין הדמויות השונות: מי מדבר למי ב-ti ובאילו סיטואציות, ומי ב-chi ומתי.

בהערת-אגב: עוד רחוק מאוד היום, לדעתי, שבו נראה הבחנה כזאת ממומשת בתרגום ממחושב, אם אי פעם הוא יבוא, שכן היא דורשת הבנה מעמיקה של מבנים חברתיים אנושיים.

6. פריס מורגן כותב:

MORGAN, Prys, *Beibl i Gymru*, (Gwasg Cambria / Pwyllgor Dathlu Pedwarcanmlwyddiant Cyfieithu'r Beibl, 1988), URL: http://www.llgc.org.uk/big/index_c.htm:

<p>Y mae copi o Feibl Hebraeg yn perthyn i William Morgan wedi goroesi. Bu ym meddiant Arglwyddes Llanofar ac y mae heddiw yn un o drysorau Llyfrgell Genedlaethol Cymru yn Aberystwyth. Gellir gweld ar ymylon y ddalen nodiadau manwl William Morgan ar ystyron geiriau Hebraeg.</p>	<p>עותק של התנ"ך העברי, שהיה שייך לויליאם מורגן, שרד. הוא היה ברשותה של לידי לאנובר, וכיום הוא אחד מאוצרותיה של הספריה הלאומית הוולשית באברסטווית. אפשר לראות בשולי הדפים הערות דקדקניות מאת ויליאם מורגן על פירושן של מילים עבריות.</p>
--	--

תצלום אחד מהספר מופיע שם, באופן מטושטש מכדי שיהיה אפשר לקרוא אותו.

הבנה שלמה יותר של היחס בין הטקסט העברי לבין הטקסט הוולשי מחייבת ידיעה ברורה של זהות הטקסט העברי ששימש את מורגן. מחקר שלם על התנ"ך הוולשי יחייב עיון בעותק המדובר. בנוסף, קריאה של ההערות תוכל

להוות תרומה שאין שניה לה ליכולת להבין את אופן התרגום, שכן היא תיתן היצצה לתהליך התרגום עצמו ולסוגיות שהעסיקו את מורגן. ככל הידוע לי, אין מהדורת פקטימיליה לעותק, וגם אין התייחסות מפורטת לתוכנן של ההערות בספרים (אם כי, לצערי, ספרים רבים לא נמצאים בספרייה אצלנו, אלא בספריות בוויילס). אני גם בספק עד כמה קל יהיה לשכנע את הספרייה באברסטווית לאפשר עיון בעותק השמור.

7. בטקסט הוולשי **תוספות משל מורגן** מצויינות בסוגריים רבועים. בדיקה שתתאר באופן שיטתי מה (ואיך) נוסף ומה ונגרע בטקסט הוולשי היא בעיני נושא מעניין: נראה שבחלק מהמקומות מדובר בביאור, בחלקם מדובר בהשפעה של תרגומים אחרים, ובחלקם התוספת היא תוצאה של הממשק בין העברית והוולשית וההבדלים המבניים בין שתי השפות. הנקודה האחרונה מעניינת בהקשר של המילוליות שבתרגום כתבי־הקודש: נשאלת השאלה מה מורגן ראה כמתאים לשינוי והתאמה בלי ציון בסוגריים ומה הוא ראה כצריך בסימון. בהקשר זה ר' קידושין 49 ע"א בתלמוד הבבלי:

ר' יהודה אומר המתרגם פסוק כצורתו הרי זה בדאי והמוסיף עליו
הרי זה מחרף ומגדף

מבחינת ה**אינטגרציה הלשונית** של הטקסט המוסף בתוך הסוגריים, ראייה פנימית לרמת האינטגרציה הגבוהה אפשר לראות בכך שכאשר הרכיבים הדקדוקיים שבסוגריים מצריכים מוטציה במילים שאחריהם, המוטציות אכן מופיעות בטקסט שמחוץ לסוגריים. כלומר, רמת היונקטורה של המוטציות גבוהה מהדלימיטציה של הסוגריים.

☞ בבקשה מחזרו את התמסיר הזה. עותק דיגיטלי תוכלו למצוא ב:

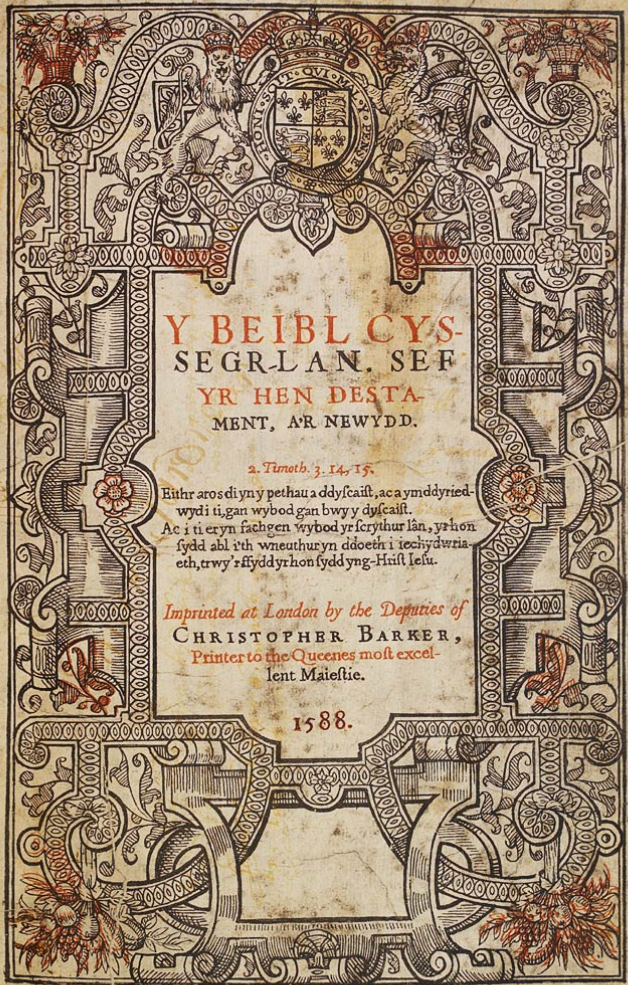
<http://digitalwords.net/handouts/2012-05-29.pdf> (תמסיר)

<http://digitalwords.net/handouts/2012-05-29t.pdf> (תמסיר + טקסט)

אשמח לשמוע מכם רעיונות, הערות ושאלות. תוכלו ליצור איתי קשר דרך:

<http://me.digitalwords.net/>

28
158

**Y BEIBL CYS-
SEGR L A N . S E F
Y R H E N D E S T A -
M E N T , A R N E W Y D D .**

2. Timoth. 3. 14, 15.

Ei thr aros di yn y pethau a ddyfcaist, ac a ymddyried-
wydi ti, gan wybod gan bwy dyfcaist.
Ac i ti eryn fachgen wybod yr scrithur lan, yr hon
fydd abl i' th wneuthur yn ddoeth i iechydwrta-
eth, a wy'r fydd yr hon fydd yng-Haif Iesu.

Imprinted at London by the Deputies of
CHRISTOPHER BARKER,
Printer to the Queenes most excel-
lent Maiestie.

1588.